

EUROOPA KOHTU OTSUS

26. oktoober 1999*

Sooline võrdõiguslikkus – Keeldumine võtta naissoost isik tööle kokana kuninglikku mereväkke (*Royal Marines*)

Kohtuasjas C-273/97,

mille esemeks on Euroopa Kohtule EÜ asutamislepingu artikli 177 alusel (nüüd EÜ artikkel 234) Industrial Tribunali, Bury St Edmunds (Ühendkuningriik) esitatud taotlus, millega soovitakse saada selles kohtus pooleli olevas vaidluses järgmiste poolte vahel:

Angela Maria Sirdar

ja

The Army Board,

Secretary of State for Defence,

eelotsust EÜ asutamislepingu, eriti selle artikli 224 (nüüd EÜ artikkel 297) ja nõukogu 9. veebruari 1976. aasta direktiivi 76/207/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses töö saamise, kutseõppe ja edutamisega ning töötingimustega (EÜT L 39, lk 40), eriti selle artikli 2 tõlgendamise kohta,

EUROOPA KOHUS,

koosseisus: president G. C. Rodríguez Iglesias, kodade esimehed J. C. Moitinho de Almeida, D. A. O. Edward ja R. Schintgen, kohtunikud P. J. G. Kapteyn, J.-P. Puissochet (ettekandja), G. Hirsch, P. Jann ja H. Ragnemalm,

kohtujurist: A. La Pergola,

kohtusekretär: haldur L. Hewlett,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– pr Sirdar, esindajad: Equal Opportunities Commissioni *solicitor* H. Slateri volitatud QC P. Duffy ja *barrister* D. Rose,

– Ühendkuningriigi valitsus, esindaja: *Assistant Treasury Solicitor* J. E. Collins, keda abistasid R. Plender, QC ning *barrister*'id S. Richards ja R. McManus,

* Kohtumenetluse keel: inglise.

– Prantsusmaa valitsus, esindajad: välisministeeriumi õigustalituse rahvusvahelise majandusõiguse ja ühenduse õiguse osakonna juhataja asetäitja K. Rispal-Bellanger ja sama ameti projektijuht A. de Bourgoing,

– Portugali valitsus, esindajad: välisministeeriumi Euroopa Ühenduste peavalitsuse õigustalituse juhataja L. Fernandes ja sama talituse ametnik Â. Seiça Neves,

– Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: õigusnõunikud P.J. Kuijper ja M. Wolfcarius, arvestades kohtuistungil ettekannet,

olles 27. oktoobri 1998. aasta kohtuistungil ära kuulanud suulised märkused, mille esitasid pr Sirdar, esindajad: P. Duffy ja D. Rose, Ühendkuningriigi valitsus, esindaja: J. E. Collins, keda abistasid R. Cranston, QC ja R. Plender, Prantsusmaa valitsus, esindaja: A. de Bourgoing ja komisjon, esindaja: P.J. Kuijper,

olles 18. mai 1999. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

Otsuse põhjendus

1. Industrial Tribunal, Bury St Edmunds esitas 28. aprilli 1997. aasta määrusega, mis saabus Euroopa Kohtusse sama aasta 29. juulil, EÜ asutamislepingu artikli 177 alusel (nüüd EÜ artikkel 234) kuus eelotsuse küsimust mainitud asutamislepingu, eriti selle artikli 224 (nüüd EÜ artikkel 297) ja nõukogu 9. veebruari 1976. aasta direktiivi 76/207/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses töö saamise, kutseõppe ja edutamisega ning tööttingimustega (EÜT L 39, lk 40, edaspidi „direktiiv“), eriti selle artikli 2 tõlgendamise kohta.

2. Need küsimused kerkisid esile kohtuasjas pr Sirdari ning The Army Board ja Secretary of State for Defence'i vahel, mis puudutas keeldumist võtta asjaomane isik tööle kokana kuninglikku mereväkke (*Royal Marines*).

Õiguslik raamistik

3. Asutamislepingu artiklis 224 on sätestatud:

„Liikmesriigid konsulteerivad omavahel, et astuda koos vajalikke samme, et takistada ühisturu toimimise kahjustamist meetmete tõttu, mida mõni liikmesriik võib olla sunnitud tarvitusele võtma tõsiste õiguskorda kahjustada võivate riigisiseste häirete puhul, sõja või endas sõjaohu kätkeva tõsise rahvusvahelise pinge korral, või et täita endale rahu ja rahvusvahelise julgeoleku säilitamiseks võetud kohustusi.“

4. Direktiivi artikli 2 lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

„1. Järgnevate sätete kohaldamisel tähendab võrdse kohtlemise põhimõtte seda, et puudub igasugune otsene või kaudne sooline diskrimineerimine, eriti seoses perekonnaseisuga.

2. Käesolev direktiiv ei piira liikmesriikide õigust selle kohaldamisalast välja arvata selline kutsealane tegevus, ja kui see on asjakohane, siis ka sellega seotud koolitus, mille puhul tegevuse laadi või konteksti tõttu on töötaja sugu määravaks teguriks.”

5. Direktiivi artikli 9 lõike 2 kohaselt „Liikmesriigid hindavad perioodiliselt artikli 2 lõikes 2 viidatud kutsealaseid tegevusi, et sotsiaalset arengut silmas pidades otsustada, kas asjaomaste väljaarvamiste säilitamine on põhjendatud. Nad teatavad komisjonile selle hindamise tulemustest.“

Põhikohtuasi

6. Ühendkuningriigis reguleerib soolise võrdõiguslikkuse põhimõtte kohaldamist 1975. aasta Sex Discrimination Act (seadus soolise diskrimineerimise kohta). Mainitud seaduse artikli 85 lõikes 4 on sätestatud: „Käesoleva seaduse sätete kohaldamise tulemusena ei ole seadusevastane ükski toiming, mis on tehtud eesmärgiga tagada mere-, maa- või õhuvägede tõhus võitlusvõime“.

7. Edasisaatmismäärusest ilmneb, et kuningliku mereväe (*Royal Marines*) juhtkonna seisukohaks on mitte kasutada teenistuses naissoost isikuid, kuivõrd nende rakendamine on vastuolus „koostalitlusvõime“ nõudega, st vajadusega, et iga mereväelane oleks sõltumata oma erialast võimeline võitlema võitlusrühmas. Juhtkonna sellist seisukohta on väljendatud 10. juuni 1994. aasta raportis, mille pealkirjaks on „Naiste uus töölevõtmise kord sõjaväes ja selle mõju kuninglikule mereväele“. Raporti lõike 2 punktis b, millele on osutatud edasisaatmismääruse punktis 42, on seejuures sätestatud: „Kuivõrd kuningliku mereväe isikkoosseis on väike, peavad kõik selle väeliigi liikmed olema kriisiolukorras ja tööjõupuuduse korral võimelised tegutsema oma aukraadi ja pädevuse piires võitlusrühma koosseisus. ... Naissoost isikute rakendamine kuningliku mereväe koosseisus ei ole sellise koostalitluse tagamise vajadusega kooskõlas.“

8. Pr Sirdar kuulus alates 1983. aastast Briti maavägede koosseisu ja töötas alates 1990. aastast kokana kuningliku suurtükiväe lahingrühemendis. 1994. aasta veebruaris teatati talle, et ta töösuhe lõpetatakse majanduslikel põhjustel alates 1995. aasta veebruarist. Töösuhte lõpetamise põhjuseks oli kaitsekulutuste läbivaatamine, mis puudutas kokku enam kui 500 koka tööd.

9. 1994. aasta juulis sai pr Sirdar üleviimispakkumise kuningliku mereväe koosseisu, kus vajati kokki. Üleviimiseks pidi ta läbima esimese valikuvooru vastavas valikukomisjonis ning läbima seejärel lähivõitluse väljaõppe. Kuid kui kuningliku mereväe ametiisikud said teada, et tegemist on naissoost isikuga, ning said aru, et pakkumise esitamise näol on tegemist eksitusega, teatasid nad asjaomasele isikule, et tema kandidatuur ei ole vastuvõetav, sest mainitud väeüksusesse naissoost isikuid tööle ei võeta.

10. Pärast töösuhte lõpetamist esitas pr Sirdar hagi Industrial Tribunali, Bury St Edmunds, tuues põhjenduseks, et ta on langenud soolise diskrimineerimise ohvriks. Mainitud kohtuasutus leidis, et kohtuvaidluse lahendamine eeldab asutamislepingu sätete ja direktiivi tõlgendamist ning esitas Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1) Kas liikmesriigi poolt rahu ajal ja/või sõjaks valmistumise käigus vastuvõetud poliitilised otsused töölevõtmise, kutseõppe, töötingimuste või isikute eri armeeliikides rakendamise kohta, mis on võetud vastu selleks, et tagada väeosade lahinguvalmidus, jäävad väljapoole EÜ asutamislepingu ja/või sellest alamalseisvate õigusaktide, eriti nõukogu direktiivi 76/207/EMÜ kohaldamisala?

2) Kas liikmesriigi poolt sõjaks valmistumise käigus või rahu ajal vastuvõetud otsused sõdurite värbamise, väljaõppe või teenistusse suunamise kohta sõjajõudude mereväe võitlusrühmades, mis on ette nähtud lähivõitluse pidamiseks vaenlase sõjajõududega sõjaolukorras, jäävad väljapoole EÜ asutamislepingu ja/või sellest alamalseisvate õigusaktide kohaldamisala, kui need otsused on vastu võetud selleks, et tagada mainitud väeüksuste lahinguvalmidus?

3) Kas EÜ asutamislepingu artikli 224 õiguspärasel tõlgendamisel on liikmesriigil lubatud välistada nõukogu direktiivi 76/207/EMÜ kohaldamisalast rahu ajal ja/või sõjaks valmistumise käigus lahinguvalmiduse tagamiseks kohaldatavate töölevõtmise, kutseõppe või töötingimustega, sealhulgas vallandamistingimustega seotud sooline diskrimineerimine?

4) Kas liikmesriigi poliitika, mis seisneb rahu ajal ja/või sõjaks valmistumise käigus kõikide naissoost isikute teenistuse välistamise „koostalitluse“ nõudele allutatud mereväes, võib artikli 224 alusel jätta välja direktiivi 76/207/EMÜ kohaldamisalast? Jaatava vastuse korral, millised on suunised või kriteeriumid, mida tuleks kohaldada, et määrata kindlaks, kas mainitud poliitika võib artikli 224 alusel õiguspäraselt jätta välja direktiivi 76/207/EMÜ kohaldamisalast?

5) Kas liikmesriigi poliitikat, mis seisneb rahu ajal ja/või sõjaks valmistumise käigus kõikide naissoost isikute teenistuse välistamises „koostalitluse“ nõudele allutatud mereväes, on võimalik põhjendada nõukogu direktiivi 76/207/EMÜ artikli 2 lõike 2 alusel?

6) Jaatava vastuse korral, milliseid kriteeriume peab riiklik kohus kohaldama, et määrata kindlaks, kas selline poliitika on põhjendatud või mitte?“

Esimene ja teine eelotsuse küsimus

11. Kahes esimeses küsimuses küsib siseriiklik kohus, kas liikmesriigi poolt lahinguvalmiduse tagamiseks vastuvõetud otsused töölevõtmise, kutseõppe ja töötingimuste kohta sõjaväes, eeskätt mereväe võitlusrühmades, jäävad väljapoole ühenduse õiguse kohaldamisala.

12. Pr Sirdari arvates peaks Euroopa Kohus vastama sellele küsimusele negatiivselt. Tema arvates ei välista mitte ükski õigussäte selgesõnaliselt sõjaväe asutamislepingu kohaldamisalast, sellist üldist väljajätmist ei ole samuti võimalik tuletada erinevatest asutamislepingus või direktiivis sätestatud konkreetsetest eranditest.

13. Prantsusmaa, Portugali ja Ühendkuningriigi valitsused väidavad seevastu, et sõjaväe korraldust ja juhtimist hõlmavad otsused, eeskätt sellised otsused, mis on suunatud lahinguvalmiduse tagamisele sõjaks valmistumisel, jäävad asutamislepingu kohaldamisalast välja. Mainitud valitsused põhjendavad oma seisukohta asutamislepingu

eesmärgist tuletatud üldiste kaalutlustega või teatavate asutamislepingu konkreetsete sätetega, nagu artikli 48 lõige 4 (nüüd EÜ artikkel 39 lõige 4) ja artikkel 224.

14. Komisjon leiab, et sõjaväe korraldust ja juhtimist hõlmavad otsused ei jää asutamislepingu kohaldamisalast välja, vaid nendele laieneb asutamislepingu artiklis 224 sätestatud erand.

15. Liikmesriikide sõjavägede korraldust puudutavaid otsuseid võtavad vastu liikmesriigid ise, võttes oma sise- ja välisjulgeoleku tagamiseks vajalikud meetmed. Samas ei tähenda see, et sellised otsused jäävad täies ulatuses ühenduse õiguse kohaldamisalast välja.

16. Euroopa Kohus on juba varasemalt otsustanud, et ainsad artiklid, kus asutamisleping näeb ette erandid, mida võib kohaldada julgeolekut ähvardavates olukordades, on artiklid 36, 48, 56, 223 (pärast muutmist EÜ artiklid 30, 39, 46 ja 296) ning 224, mis hõlmavad vaid erandlikke ja selgelt määratletud olukordi. Sellest ei saa järeldada, et on olemas veel täiendav üldine asutamislepingus sõnaselgelt sätestamata erand, mis välistab ühenduse õiguse kohaldamisalast mis tahes riiklikku julgeoleku tagamiseks võetud meetmed. Sellise erandi tunnistamine, mis jääb väljapoole konkreetseid erandeid kindlaksmääravatest asutamislepingu sätetest, võib ohustada ühenduse õiguse siduvat iseloomu ja ühetaolist kohaldamist (vt 15. mai 1986. aasta otsust kohtuasjas 222/84: *Johnston vs. Chief Constable*, EKL 1986, lk 1651, punkt 26).

17. Eelmises punktis osutatud asutamislepingute artiklites mainitud julgeoleku mõiste hõlmab samaaegselt liikmesriigi sisejulgeolekut, nagu see oli Johnstoni kohtuotsusega seotud põhikohtuasjas ning liikmesriigi välist julgeolekut (vt 4. oktoobri 1991. aasta otsust kohtuasjas C-367/89: *Richarti ja „Les Accessoires Scientifiques“*, EKL 1991, lk I-4621, punkt 22 ja 17. oktoobri 1995. aasta otsust kohtuasjas C-83/94: *Leiferi jt.*, EKL 1995, lk I-3231, punkt 26).

18. Seejuures hõlmavad teatavad asutamislepinguga ette nähtud erandid ainult kaupade, isikute ja teenuste vaba liikumist ja mitte asutamislepingu sotsiaalsätteid, mille hulka kuulub pr Sirdari poolt välja toodud soolise võrdõiguslikkuse põhimõte. Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on mainitud põhimõte üldise ulatusega ja direktiivi kohaldatakse avaliku sektori töösuhete puhul (vt 21. mai 1985. aasta otsust kohtuasjas 248/83: *komisjon v. Saksamaa*, EKL 1985, lk 1459, punkt 16 ja 2. oktoobri 1997. aasta otsust kohtuasjas C-1/95: *Gerster vs. Freistaat Bayern*, EKL 1997, lk I-5253, punkt 18).

19. Sellest tuleneb, et ei ole olemas ühtegi üldist erandit soolise võrdõiguslikkuse põhimõtte kohaldamisel riikliku julgeoleku tagamiseks võetud sõjaväe töökorralduse meetmete puhul, kui mitte arvestada asutamislepingu artikli 224 võimalikku kohaldamist, mis hõlmab täiesti erandlikku olukorda ja mida käsitletakse vastuses kolmandale ja neljandale küsimusele (vt ülalmainitud Johnstoni kohtuotsuste punkti 27).

20. Seega tuleb esimesele ja teisele küsimusele vastata, et liikmesriigi poolt lahinguvalmiduse tagamiseks vastuvõetud otsused töölevõtmise, kutseõppe ja töötingimuste kohta sõjaväes, eeskätt mereväe võitlusrühmades ei jää üldjuhul väljapoole ühenduse õiguse kohaldamisala.

Viies ja kuues eelotsuse küsimus

21. Nendes küsimustes, mida tuleks käsitleda enne kolmandat ja neljandat küsimust, küsib siseriiklik kohus, kas ja millistel tingimustel võib naissoost isikute töölevõtmisest keeldumist sellistesse võitlusrühmadesse nagu kuninglik merevägi põhjendada direktiivi artikli 2 lõike 2 alusel.

22. Pr Sirdar ja komisjon ning teise võimalusena ka oma märkused esitanud valitsused on seisukohal, et selle erandi rakendamise kohta toodud põhjendusi tuleks hinnata lähtuvalt kriteeriumidest, mida Euroopa Kohus tõi välja ülalmainitud Johnstoni kohtuasja puhul, tagades eeskätt proportsionaalsuse põhimõtte kohaldamise. Samas leiab Ühendkuningriigi valitsus, et õiguslik järelevalve antud küsimuses saab olla vaid piiratud ja hõlmab üksnes küsimust, kas riiklikud ametiasutused said põhjendatult leida, et kõnealune strateegia on vajalik ja asjakohane.

23. Direktiivi artikli 2 lõike 2 kohaselt on liikmesriikidel õigus jätta direktiivi kohaldamisalast välja sellised ametialased tegevused, mille puhul sooline kuuluvus on seoses nende ametialade iseloomu või nende teostamise tingimustega määravaks tingimuseks; seejuures tuleb silmas pidada, et sätet, mis moodustab direktiivis sätestatud individuaalsest õigusest tehtava erandi, tuleneb tõlgendada kitsendavalt (vt ülalmainitud Johnstoni kohtuasja punkti 36).

24. Euroopa Kohus on näiteks tunnistanud, et sooline kuuluvus võib olla määravaks tingimuseks selliste ametite puhul, nagu vangivalvurid ja ülemvangivalvurid (30. juuni 1988. aasta otsus kohtuasjas 318/86: komisjon *versus* Prantsusmaa, EKL 1998, lk 3559, punktid 11 kuni 18) või teatavatel sellistel tegevusaladel, nagu politsei tegevus tõsiste siseriiklike rahutuste korral (ülalmainitud Johnstoni kohtuasja punkt 37).

25. Liikmesriik võib võimaldada juurdepääsu sellistele ametikohtadele ja vastavale koolitusele vastavalt vajadusele vaid meestele või naistele. Sellisel juhul on liikmesriigil direktiivi artikli 9 lõike 2 kohaselt kohustus vaadata mainitud ametikohtade loend perioodiliselt läbi, et veenduda, et direktiiviga kehtestatud üldisest korraldusest tehtavad erandid on sotsiaalseid arenguid silmas pidades endiselt asjakohased (ülalmainitud Johnstoni kohtuotsuse punkt 37).

26. Lisaks sellele tuleb vastavalt Euroopa Kohtu poolt ülalmainitud Johnstoni kohtuotsuse punktile 38 mis tahes üksikisiku õiguse, nagu soolise võrdõiguslikkuse puhul tehtava erandi korral järgida ühenduse õiguse üldpõhimõtete hulka kuuluvat proportsionaalsuse põhimõtet. Selle põhimõtte kohaselt ei või erandid ulatuda kaugemale sellest, mis on asjakohane ja vajalik püstitatud eesmärkide saavutamiseks ning selle kohaselt tuleb niipalju kui võimalik ühitada võrdse kohtlemise põhimõtet kõnealuse tegevuse konteksti kindlaks määravate avaliku julgeoleku nõuetega.

27. Riiklikel ametiasutustel on vastavalt konkreetsetele vajadustele teatav kaalutluspädevus selles osas, mis puudutab meetmeid, mida nad peavad vajalikuks selleks, et tagada avalik julgeolek liikmesriigis (vt ülalmainitud Leiferi kohtuotsuse punkti 35).

28. Seega tuleb kontrollida, kas antud juhul on riiklike ametiasutuste poolt neile ettenähtud hindamisvabaduse piires võetud meetmed suunatud tegelikult avaliku

Julgeolekuga seotud eesmärgi täitmisele ning kas need meetmed on selle eesmärgi täitmiseks asjakohased ja vajalikud.

29. Nagu on mainitud käesoleva kohtuotsuse punktis 7, põhjendatakse keeldumist põhikohtuasja hageja töölevõtmiseks kokana kuningliku mereväe koosseisus asjaoluga, et sellesse väeüksusesse ei võeta seoses väeosa lahinguvalmidusega seotud „koostalitluse“ nõudega üldse tööle naissoost isikuid.

30. Seejuures ilmneb kohtumaterjalidest juba siseriikliku kohtu tehtud järelduste alusel, et kuningliku mereväe korraldus erineb oluliselt ülejäänud Briti väeüksuste omast ning et tegemist on eliitväeosaga. Tegemist on väeüksusega, mille isikkoosseis on piiratud ning mis on ette nähtud võitluseks eesliinil. On tuvastatud, et selles väeüksuses eeldatakse ka kokkadelt tegelikku võitlemist eesliinil, et sellist võitlust eeldatakse kõikide kõnealuse väeüksuse liikmete puhul, nad läbivad ka vastava väljaõppe ning värbamise hetkel ei nähta ette ühtegi erandit sellest põhimõttest.

31. Seda silmas pidades võisid riiklikud ametiasutused oma kaalutluspädevuse rakendamisel küsimuses, kas säilitada erandit sotsiaalsete arengute valguses, leida proportsionaalsuse põhimõtet rikkumata, et tegutsemistingimused sellises ründeüksuses nagu kuninglik merevägi ning eeskätt selle väeüksuse tegutsemise aluseks olev „koostalitluse“ nõue põhjendavad seda, et väeüksus koosneb ainult meessoost isikutest.

32. Seega tuleb viiendale ja kuuendale eelotsuse küsimusele vastata, et naissoost isikute teenistuse välistamist sellistes eriväeosades nagu kuninglik merevägi võib põhjendada direktiivi artikli 2 lõike 2 alusel seoses kõnealuse tegevuse laadi ja selle rakendamise tingimustega.

Kolmas ja neljas eelotsuse küsimus

33. Võttes arvesse viiendale ja kuuendale küsimusele antud vastust, ei ole kolmandale ja neljandale küsimusele vastamine vajalik.

Kohtukulud

34. Euroopa Kohtule märkusi esitanud Ühendkuningriigi, Prantsusmaa ja Portugali valitsuste ning Euroopa Ühenduste Komisjoni kohtukulusid ei hüvitata. Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus siseriiklikus kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse see kohus.

Esitatud põhjendustest lähtudes

EUROOPA KOHUS,

vastates Industrial Tribunal, Bury St Edmunds, Court of Appeal (England and Wales) 28 aprilli 1997. aasta määrusega esitatud küsimustele, otsustab:

1) Liikmesriigi poolt lahinguvalmiduse tagamiseks vastuvõetud otsused töölevõtmise, kutseõppe ja töötingimuste kohta sõjaväes ei jää üldjuhul väljapoole ühenduse õiguse kohaldamisala.

2) Naissoost isikute teenistuse välistamist sellistes eriväeosades nagu kuninglik merevägi (*Royal Marines*) võib põhjendada nõukogu 9. veebruari 1976. aasta direktiivi 76/207/EMÜ (meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta seoses töö saamise, kutseõppe ja edutamisega ning töötingimustega) artikli 2 lõike 2 alusel seoses kõnealuse tegevuse laadi ja selle rakendamise tingimustega.

Rodríguez Iglesias

Moitinho de Almeida,

Edward

Schintgen

Kapteyn

Puissochet

Hirsch

Jann

Ragnemalm

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 26. oktoobril 1999 Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

R. Grass

C. G. Rodríguez Iglesias